

УДК 141.311:2-12:001(477)Огієнко
DOI: 10.32626/2309-7086.2019-16-2.264-267

Alina Kruk

Kamianets-Podilskyi National Ivan Ohiienko University

FATE PHENOMENON IN IVAN OHIENKO'S PHILOSOPHY

The article investigates the phenomenon of fate in the context of philosophy of Ivan Ohiienko (Metropolitan Hilarion), focuses on the fate concept as philosophical category that serves to denote the transhistorical and cross-cultural phenomenon of organizational social and personal existence. Different cultures and different epochs are considered, echoing in ways of artistic expression of fate concept.

Key words: phenomenon, fate concept, philosophical context, category, social, personal being.

The philological focus on the study of mythology has always been dominant. Viktor Davydiuk states that «the primitive mythology which forms a part of Ukrainian folklore is not homogeneous. The origin of its different motives is polychromic and manyvectorial» [1, p.300]. Contemporary literary science is characterized by artistic reflection and rethinking of human life through the prism of fate concept. Concerning the problem of literature philosophy, Eleanor Solovey considers the fact of enhancing the philosophical and artistic stream in contemporary literature, above all, with the desire to accumulate its humanistic potential. And it has a direct solution to the problem of human fate, after all «наявність буттєвого виміру приватного життя найчастіше виявляється у параболічному розширенні значимості конкретного <...> Окреме людське життя у такому творі постає водночас як момент вічності, що у «спресованому» вигляді містить всі можливості і «готовності». Тобто доля людини, при всій художній конкретності зображення, виявляється водночас мистецьким узагальненням» [5, p.211]. Envisaging the fate concept and fate-related world that has gained particular weight in Ukrainian classical literature, Vitaliy Kononenko says that «Долю уявляли гарною дівчиною або паничем, Недолю вважали злою й нечистою істотою, тобто їх наділяли людськими рисами, персоніфікували. Ці погляди знайшли відбиток у культурно-художньому концепті доля (недоля) в його сучасному сприйманні» [4, p.90]. Humility and inclination for destiny often become a determining motive in Ukrainian literature.

People have always been interested in fate and fatum issues, trying to look into the future. That is why many different theories and concepts have been created. They reflected cultural, social and human rational rethinking. In «Pre-Christian beliefs of Ukrainian people» Ivan Ohiienko (Metropolitan Hilarion) remarks that «серед усього українського народу віра в Долю здавна надзвичайно сильна. Кожному Доля постановляє, що має бути ще від колиски; і що має статися, те невідмінно станеться. Хочби ти замурувався, а Доля тебе таки знайде й зробить своє...» [3, p.117]. The author views fate as a sentence, which is awarded to a person and adds: «Від Долі не втечеш. Але ніхто не знає, яка його Доля чекає. Яким кого створено, таким він і помре. Кому яка суджена дівчина, чи дівці хлопець, того не оминеш. Судженого конем не об'їдеш, хіба смерть розлучить. З такого світогляду постало й славнозвісне українське: «Якось то буде!» У нас часто говорять: Його спіткала зла Доля» [3, p.117]. The multidimensional fate concept has a great number of interpretations. There are many fundamental works devoted to fate as a worldview and philosophical category (A. Vezhbytska, V. Haidenko, V. Horan, A. Hrinstein, P. Ivanov, O. Kyseliova, T. Kniavezvska, O. Potebnia and others).

The ancient Greeks personified fate as a triad of Moirai. Stephen Fry states that «the three Moirai, or Fates, were named Clotho, Lachesis and Atropos. These daughters of Nyx are to be thought of as sitting round a spinning wheel: Clotho spins the thread that represents a life, Lachesis measures out its length and Atropos (the relentless, remorseless one, literally the ‘un-turning’) chooses when to shear the thread and cut the life short» [6, p.49-50]. Then the author adds that their name «derives from a word that means ‘portion’ or ‘lot’, in the sense of ‘that which is allotted to you’. ‘It was not her portion to be loved’, or, ‘It was his lot to be unhappy’, are the kinds of phrases Greeks employed to describe attributes or destinies apportioned by the Moirai. Even the gods had to submit themselves to the Fates’ cruel decrees» [6, p.50]. Ancient Romans impersonated fate as Parcae, who were supposedly on the verge of personal and impersonal ancestry. Antiquity envisaged Moira as an unbreakable destiny, as a case independent of human will, success, luck, which could not change fate, but partially influenced at some stages of life. In ancient thoughts of Greeks, in addition to Moirai, later appears the patroness of fate, the goddess Tyche, who envisions fate as success or chance. Even before the separation of philosophy from mythology, fate was quite peculiarly interpreted in the folk worldview, reflected in the classical epics of different peoples. The Slavs had goddesses of fate Stretcha, Yasna, Perunytsia, who defined man’s purpose, endowed infants at birth with all virtues and prophesied their future. Envisaging the Chinese philosophy of fate, Yixia Wei pondered whether the destiny of man was predetermined by heaven or created by man himself after birth, and whether heaven arranged the destiny of man by chance or design. Author claims that «according to the view of heaven’s arbitrary determination, a man’s fate is pre-arranged by heaven; once it is settled, there is no altering it. As for why there are people rich or poor, honorable or humble, clever or slow-witted, or benevolent or vicious, all is decided by sheer chance and hardly explicable using a cause-and-effect rationale. In the pre-Qin period, the most ardent advocate of this notion was Confucius» [7, p.1].

Ivan Ohiienko mentions researcher A. Afanasiev, who, based on the concepts of mythological school and proved that Eastern Slavs, in particular Ukrainian people considered that «Рід – це бог долі, Доля, талан, суд-присуд» [3, p.114]. For example, the author cites a saying: «Так йому й на роду (з давнього Роду) написано» [3, p.114]. And «Рожаниці – це богині людської Долі, як грецькі Мойри, чи латинські Парки, це феї, що появляються при народженні дітей» [3, p.114]. When the difference between Moirai and Tyche was discovered in ancient mythology, first ideas of opposite necessity and chance emerged. With the nascence of new worldview vectors, fate in Rome was associated with the goddess Dike (Dice), which was associated with justice. Later (when the Roman Empire accrued) fate began to be understood as an inevitable determination alienated from a particular human being, that was fatum.

In minds of Ukrainians, as recorded in folk creative works, fate is a fantastically poetic image equated with happiness. Considering the concept of fate in pre-Christian beliefs Vitaliy Zhaivoronok notes that it is «очевидно, божество-неминучість, божество-фатум» [2, p.192]. The author accentuates that «доля сама нібито не шукає людину, а ось людина намагається знайти її і оволодіти нею; хто відшукає свою долю, тому в усьому таланить, той швидко багатшає; хто не знайде долі – б’ється, як риба об лід, і нічого з його починань не виходить; тому до долі звертаються, долю кличуть, від караючої долі застерігають, на долю сподіваються, долю вмилюють, на милість долі віддаються, на долю ворожать» [2, p.193]. The notion of fatum also existed in the pre-Christian beliefs of Ukrainians. Ivan Ohiienko emphasized that «поняття про неминучу Долю прийшло до нас дуже рано, ще за Чорноморсько-Дунайської доби життя, прийшло від римлян.

<...> Наша доля – це римська Фортуна, що була сильно зв'язана з релігією. Доля буває добра й зла, діяльна чи лінива. Власне таке поняття фаталістичної Долі відоме скрізь, де тільки були римські впливи: у східних слов'ян, у сербів, румунів, греків, іспанців. Неминучість Долі – це світова віра» [3, p.118].

Ancient Greek outlook is inherent in understanding the fate concept as a powerful strength, because human life is governed by social factors. The main role in the adjustment is played by individual's belonging to a certain social condition. Hence the interpretation of destiny as a predetermined life path from beginning to the end (from birth to death) appeared. Instead, the beliefs of Ukrainians dominate the idea that fate, despite all its inevitability and birth, still depends on a large extent to a person's character and ability: a person should persistently seek his or her fate, and only then can hope for success. In folk tales on the path of a caring person appears an ugly, pleasant-looking destiny, and it helps the person in all economic affairs. But the fate of lazy man drinks, wanders or sleeps. In addition, it looks unattractive, sleepy, swollen, untidy. Ukrainians have «казки, в яких герої збуваються своїм злом Долі й міняють її на добру» [3, p.118]. Ivan Ohienko says that «за народним повір'ям кожен має свою Долю, призначену йому Богом. Ця Доля з'являється в образі нової зірки в Небі зараз по народженні людини, а з її смертю зірка спадає з Неба додолу» [3, p.116]. Later, fate was divided into good and evil, they were «Доля й Недоля» [3, p.116]. Ivan Ohienko added more: «слов'яни визнавали свою неминучу Долю, хоч все таки пробували її умилостивити» [3, p.116].

The fate concept is philosophical category, because fate is a concept used to denote the trans-historical and cross-cultural phenomenon of organizing social and personal being. Different cultures and eras echo in ways of expressing the concept of fate in artistic way. Being motivated by spiritual needs of era, the fate problem in writing practice is expressed in folk, pagan, religious and mystical ways.

References:

1. Давидюк В.Ф. Первісна міфологія українського фольклору. Луцьк : Волинська обласна друкарня, 2005. 310 с.
2. Жайворонок В.В. Знаки української етнокультури : словник-довідник. К. : Довіра, 2006. 703 с.
3. Іларіон, митрополит. Християнські вірування українського народу : іст.-реліг. моногр. К. : АТ «Обереги», 1992. 424 с.
4. Кононенко В. Концепти українського дискурсу. Київ ; Івано-Франківськ : Плай, 2004. 248 с.
5. Соловей Е.С. Філософське начало в сучасній літературі. *Художня література і духовне життя суспільства*. К. : Наукова думка, 1989. С. 195–228.
6. Fry S. *Mythos: The Greek Myths Retold*. London : Michael Joseph, 2017. 416 p.
7. Wei Y. *The Chinese Philosophy of Fate*. Singapore : Springer, 2017. 222 p.

У статті досліджується феномен долі в контексті філософії Івана Огієнка (митрополита Іларіона), зосереджується увага на концепті долі як філософській категорії, що слугує для позначення трансісторичного і крос-культурного феномена організації соціального й особистісного буття, розглядаються різні культури й різні епохи перегукуються у способах мистецького вираження концепту долі.

Сучасна літературна наука характеризується художньою рефлексією та переосмисленням людського життя крізь призму концепції долі. Концепти долі та фатуму завжди цікавили дослідників, адже люди завжди намагались заглянути в майбутнє, трактувати минуле, що сприяло виникненню багатьох теорій та концепцій. Ці поняття відображали культурне, соціальне та людське раціональне переосмислення.

Поняття долі широко використовувалося в філософії життя, як вияв ірраціональності буття у поєднанні з культурологічним міфологізованим простором. За давньогрецькими уявленнями доля поєднує в собі індивідуалістичні тенденції та особистісну залежність від соціальних структур.

Концепт долі має давню слов'янську міфологічну основу. Доля – це спектр усіх життєвих можливостей, сукупність певного набору подій. Її асоціюють з такими поняттями як добро, зло, правда, кривда, талан, безталання, гріх, спокута. Загалом образна основа українських фразеологізмів поєднується з текстами повір'їв про долю, які базуються на міфологічному мисленні. У слов'янській міфології існували різні трактування концепту долі: фатум, фортуна, удача, невдача, хід подій, збіг обставин, дар Божий. Слов'яни вірили у те, що доля наздоганяє людину, спрямовує або ж веде по житті, вірили у добро й злу долю. Іван Огієнко у своїй праці «Дохристиянські вірування українського народу» зауважує, що віра українського народу в долю була надто сильною. Українці вважали долю усюдисущою, всесильною та невідворотною. Автор розглядає долю як сентенцію, вирок. Від неї не можливо втекти, її не можливо відмінити. Досить часто українці вважали, що доля значною мірою залежить від характеру та здібностей людини. Навіть в українських фразеологізмах можна відчитати сакральні-міфологічний зміст концепту долі.

Ключові слова: феномен, концепт долі, філософський контекст, категорія, соціальний, особистісне буття.

Отримано: 07.10.2019 р.

УДК 821.161.1-3.09

DOI: 10.32626/2309-7086.2019-16-2.267-273

Алла Лаврова

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

ГРОМАДЯНСЬКА ВІЙНА В УКРАЇНІ ОЧИМА МИХАЙЛА БУЛГАКОВА

У статті досліджується взаємодія міфологічного та біблійного хронотопу на матеріалі оповідань М. Булгакова, присвячених Громадянській війні на Україні, і розглядається вплив перебування письменника на Поділлі як один із чинників формування його гуманістичної етики. Доводиться, що булгаковський художній часо-простір має загальну тенденцію до синтетичної повноти й універсальності, формуючись переплетенням різних типів хронотопних модусів.

Ключові слова: М.О. Булгаков; Поділля; художній час; художній простір; міфологічний хронотоп; біблійний хронотоп; оповідання.

Широко відомим є той факт з біографії видатного письменника сучасності Михайла Булгакова, що його життя тісно пов'язане з Україною. Він народився і виріс у Києві, здобув освіту в Київському університеті Святого Володимира, перші кроки як лікар зробив на Поділлі, у місті Кам'янці-Подільському. Сестра письменника, Н. Земська, згадує: «Київський випуск 1916 року був призваний не одразу. Негайно по закінченні Мих. Булгаков вступив до Червоного Хреста і добровільно поїхав на південно-західний фронт, де працював у військовому шпиталі у містах Західної України: в Кам'янці-Подільську і Чернівцях» [3, с.33]. Саме тут, на Поділлі, майбутній письменник стикнувся з життям маленького провінційного містечка, саме тут, у старовинному місті набув досвіду військо-